

Ks. MIROSŁAW GOGOLIK

Wydział Teologiczny

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Poznań

Wychowanie religijne dziecka przedszkolnego w świetle nowej Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce

Streszczenie: Obecność od dwudziestu lat lekcji religii w polskiej szkole budzi często różne dyskusje oraz emocje w społeczeństwie. Przy okazji odsłania się w nich obraz współczesnej rodziny, wychowania religijnego dzieci, autorytetu rodziców i ich osobistego doświadczenia religijnego. W opinii wielu nauczycieli religii i duszpasterzy akcentowany jest fakt zaniedbań w dziedzinie pierwszej inicjacji religijnej dzieci, a tym samym „przesunięcia” przez rodziców tego obowiązku i działań na katechetów i naukę religii w szkole. Świadczy o tym fakt, że dzieci przychodzące do przedszkola bądź szkoły, dopiero tam po raz pierwszy słyszą o Bogu i wierze.

Warto wobec takich faktów postawić pytania: Co znaczy wychowywać religijnie? Na kim spoczywa ta odpowiedzialność i kiedy to czynić? Pomocą w szukaniu odpowiedzi niech posłuży analiza nowej Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce z 2010 r.

Słowa kluczowe: dziecko, formacja moralna, lekcje religii, modlitwa dziecka, nauka religii w przedszkolu, podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce, rodzice wychowawcami religijnymi, rozwój wiary dziecka, wychowanie liturgiczne, wychowanie religijne.

Obecność od dwudziestu lat lekcji religii w polskiej szkole budzi często różne dyskusje oraz emocje w społeczeństwie. W dyskusjach tych odsłania się obraz współczesnej rodziny, wychowania religijnego dzieci, autorytetu rodziców i ich osobistego doświadczenia religijnego. W opinii wielu nauczycieli religii i duszpasterzy akcentowany jest fakt zaniedbań w dziedzinie pierwszej inicjacji religijnej dzieci, a tym samym „przesunięcia” przez rodziców tego obowiązku i działań na katechetów i naukę religii w szkole. Świadczy o tym fakt, że dzieci przychodzące do przedszkola bądź szkoły, dopiero tam po raz pierwszy słyszą o Bogu i wierze.

„O chrzcie Janek zaczął wspominać, odkąd w przedszkolu zaczął chodzić na lekcje religii. Dlaczego chcesz być ochrzczony? – Magda pyta swojego ośmioletniego synka.

– Bo chcę być bliżej Boga. (Magda się denerwuje, bo ma wrażenie, że dziecko powtarza wyuczoną na religii lekcję).

– Jakiego Pana Boga chcesz być bliżej?

– Polskiego! Pana Jezusa. (Magda się denerwuje...)”¹. Rysuje się coraz wyraźniej model współczesnej rodziny polskiej pochłoniętej zatroskaniem o byt codzienny i wartości materialne, przy jednoczesnym zagubieniu duchowym i religijnym. Obserwujemy również pokolenie ludzi młodych, które wyrosło w tradycji katolickiej, jednak lansowany obecnie styl życia wygrywa w konfrontacji z osobistą religijnością, powodując głębsze zaniedbanie, dotykające już nie tylko ich samych, ale również ich dzieci. „Nie ochrzczimy syna mimo nacisków najbliższych. Nie jestem katoliczką (choć z katolickiej rodziny). Mój mąż z kolei jest „wierzący niepraktykujący”. Nie uznaję rozwiązań pośrednich (ochrzczycie, bo będzie mieć w szkole łatwiej). Syn sam podejmie decyzję lub ja (ewentualnie mąż) dojrzeję do wzięcia odpowiedzialności za wychowanie w duchu Kościoła katolickiego i wtedy uczciwy chrzest”².

Słyszymy także często wypowiedzi ludzi starszych, którzy skarżą się, że ich dzieci i wnuki w swoim dorosłym życiu nie chodzą do Kościoła, nie modlą się, lekceważą zasady moralne. Często można zauważyć smutek, ubolewanie, bądź nawet wyrzuty sumienia związane z pytaniami: dlaczego tak się stało? Czy to ich wina i gdzie popełnili błąd w wychowaniu? Czy faktycznie nie potrafili zaszcześcić wiary w sercach swoich dzieci?

Warto wobec takich faktów, nazwanych przez ks. Adama Bonieckiego w komentarzu do cytowanego powyżej artykułu i wypowiedzi „cennym dokumentem naszej epoki”³, postawić pytanie: Co znaczy wychowywać religijnie? Na kim spoczywa ta odpowiedzialność i kiedy to czynić? Czy jest to tylko znak zmiany na płaszczyźnie polskiej religijności i nie wnosi nic w kształtowanie przyszłych pokoleń? Pomocą w szukaniu odpowiedzi na powyższe pytania niech posłuży krótki rys przedstawiający myśl Kościoła, zwłaszcza w nauczaniu II Soboru Watykańskiego oraz przedstawienie działań katechetycznych zmierzających do zaspokojenia współczesnych potrzeb na gruncie wychowania religijnego. Działania te obejmują przede wszystkim uaktualnienie Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce wobec wprowadzonej reformy oświaty, która między innymi obniża wiek obowiązku szkolnego dzieci do 5 lat. Zaistniała sytuacja rodzi nowe szanse dla wychowania religijnego dzieci, które – objęte nauką religii – mogą w sposób systematyczny i w odpowiednich warunkach dydaktycznych zdobywać wiedzę i doświadczenie religijne.

¹ T. Kwaśniewski, *Czy mam ochrzcić dziecko, chociaż jestem niewierząca?*, „Gazeta Wyborcza”, z dn. 20 listopada 2007 (wyd. internetowe), www.wyborcza.pl/1,76842,4682028.html (odczyt z dn. 15 lutego 2011).

² K. Gliwińska, *Chrzcić czy nie chrzcić*, www.edziecko.pl/rodzice/ (odczyt z dn. 17 lutego 2011); por. J. Szwechłowicz, *Chrzcić czy nie chrzcić?*, www.kafeteria.pl/przykawie/forum. (odczyt z dn. 17 lutego 2011).

³ Por. K. Gliwińska, *dz. cyt.*

Inicjacja w życie wiary w myśli Kościoła po II Soborze Watykańskim

Definiując pojęcie wychowania możemy stwierdzić, że jest to „ogół czynności związanych z oddziaływaniem środowiska przyrodniczego i społecznego na człowieka, kształtujących jego osobowość i trwających przez całe życie. (...) Ogólnie wychowanie można podzielić na: naturalne – oddziaływanie środowiska, w którym jednostka żyje i funkcjonuje, tj. rodzina, środowisko lokalne, kontakty interpersonalne, a także obyczaje i religia; instytucjonalne – planowane oddziaływanie instytucji, np. szkoły; oraz samowychowanie”⁴. W *Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim* Soboru Watykańskiego II czytamy, że Kościół wypełniając nakaz otrzymany do Boskiego swego Założyciela „powinien troszczyć się o całe życie ludzkie, również o życie ziemskie, o ile ono łączy się z powołaniem niebiańskim – przeto ma on też swój udział w rozwoju i postępie wychowania”⁵. Wychowanie dzieci wpisuje się w podstawową troskę o życie ludzkie i prawo do życia, co zostało zapisane jakże dobitnie w Karcie Praw Rodziny, wydanej przez Stolicę Apostolską. W artykule 5. tego dokumentu czytamy: „Rodzice, ponieważ dali życie dzieciom, mają pierwotne, niezbywalne prawo i pierwszeństwo do wychowania potomstwa i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych Jego wychowawców.

a) Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniami moralnymi i religijnymi, z uwzględnieniem tradycji kulturalnych rodziny, które sprzyjają dobru i godności dziecka; winni także otrzymywać od społeczeństwa odpowiednią pomoc i wsparcie konieczne do wypełnienia roli wychowawców”⁶.

Dokument ten, ukazując świadomość bardzo poważnego obowiązku jaki spoczywa przede wszystkim na rodzicach, ukazuje jednocześnie konieczność wsparcia rodziców, najpierw przez państwo, a potem także przez wszystkie instytucje społeczne⁷. Wśród pedagogów istnieje niemal jednoznaczne przekonanie, że pierwszym i podstawowym miejscem, w którym odbywa się proces wychowania, jest rodzina. „Warto to podkreślić, gdyż zauważamy niepokojące zjawisko delegowania przez rodziców tego obowiązku na szkołę czy Kościół. Mówi się często, że szkoła powinna wychowywać. To prawda. Szkoła jest środowiskiem wychowawczym, ale nie oznacza to, że ma zastąpić rodziców w dziele wychowania. Podobnie Kościół. »Dom rodzinny jest właściwym miejscem kształtowania cnót« (KKK nr 2223)”⁸.

⁴ *Wychowanie*, w: Cz. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009, s. 193.

⁵ Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986, wstęp (dalej: DWCH).

⁶ *Karta Praw Rodziny*, www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/karta.html (odczyt z dn. 2 lutego 2011) (dalej: KPR).

⁷ KPR, 9–10; DWCH, 3.

⁸ Z. Sobolewski, *Laboratorium wiary. Wychowanie religijne*, „Nasz Dziennik” z dn. 06 lipca 2007.

Uwagi te dotyczą też wychowania religijnego, którego istotą jest pomoc dziecku w wypracowaniu osobistego stosunku do Boga, poznaniu i czci Boga, a także miłowaniu bliźniego. Wg Soboru Watykańskiego II wychowanie zdąża „nie tylko do pełnego rozwoju osoby ludzkiej (...) lecz ma na względzie przede wszystkim to, aby ochrzczeni, wprowadzani stopniowo w tajemnicę zbawienia, stawali się z każdym dniem coraz bardziej świadomi otrzymanego daru wiary. Niechaj uczą się chwalić Boga Ojca w duchu i w prawdzie (por. J 4,23), zwłaszcza w kulcie liturgicznym; niechaj zaprawiają się w prowadzeniu własnego życia wedle nowego człowieka w sprawiedliwości i świętości prawdy (por. Ef 4,22-24); w ten sposób niech stają się ludźmi doskonałymi na miarę wieku pełności Chrystusowej (por. Ef 4,13) i przyczyniają się do wzrostu Ciała Mistycznego. Ponadto świadomi swego powołania niech się przyzwyczajają dawać świadectwo nadziei, która w nich jest (por. 1 P 3,15), jako też pomagać w chrześcijańskim kształtowaniu świata”⁹.

W Adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* Jan Paweł II uczy, iż „działalność katechetyczna w rodzinie ma swój bardzo szczególny charakter, niczym w żaden sposób nie zastąpiony (...). To rodzicielskie wychowanie w wierze, które powinno się rozpocząć w zaraniu dzieciństwa (...). Ma to często decydujący i trwały wpływ na dusze chłopców i dziewcząt, gdy tego rodzaju prawdy, dotyczące najważniejszych problemów wiary i życia chrześcijańskiego, są tak na nowo omawiane w atmosferze rodzinnej, przepojonej miłością i szacunkiem”¹⁰. Jan Paweł II wielokrotnie w swoim nauczaniu podkreślał ważność i wyjątkowość tego zadania rodziców. Przypomina o tym również w Adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* stwierdzając, iż za pierwszych i głównych wychowawców dziecka w wierze należy uznać jego rodziców. Ich prawo jest niezbywalne i nie może być przez nikogo przywłaszczane¹¹. Tak rozumiane działania katechetyczne rodziców wyprzedzają wg Jana Pawła II każdą inną formę katechezy, towarzyszą jej i poszerzają. Proces wychowawczy, dokonujący się w rodzinie i przez rodzinę, obejmuje wychowanie do istotnych wartości życia ludzkiego, budzenie pierwszego doświadczenia Kościoła, współpracę z innymi czynnikami wychowania i wieloraką służbę życiu¹². Cz. Kupisiewicz wychowanie religijne określa jako oddziaływanie, „którego celem jest wpojenie uczniom prawd i zasad określonego wyznania oraz wdrożenie ich do postępowania zgodnego z tymi zasadami”¹³. Naturalnym miejscem tak rozumianego wychowania religijnego jest również szkoła. Nie ma możliwości oderwania procesu wychowania i edukacji od sfery religijnej i treści religijnych, gdyż zagroziłoby to pełnemu rozwojowi osobowości. Wiek przedszkolny to szczególnie

⁹ DWCH, 2; 3.

¹⁰ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, 68 (dalej: CT).

¹¹ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 36 (dalej: FC).

¹² FC, 37-41.

¹³ *Tamże*, s. 194.

ważny okres w rozwoju religijnym dziecka, bowiem na tym etapie kształtują się całościowe struktury religijne oraz umiejętność obiektywnego ujmowania rzeczywistości religijnej i niereligijnej¹⁴.

Istotnym będzie uświadomienie rodzicom, że wychowanie religijne nie obejmuje jedynie przekazywania dziecku norm, przykazań, lecz polega przede wszystkim na wprowadzeniu w osobowe spotkanie człowieka z Bogiem. Jan Paweł II nazywa tę formę wychowania milczącym, wytrwałym daniem świadectwa życia chrześcijańskiego, prowadzonego na temat Ewangelii wśród codziennych zajęć. „Wychowanie to utrwała się jeszcze, jeśli z nadzieją wydarzeń rodzinnych, takich jak przyjmowanie Sakramentów, obchód świąt liturgicznych, narodziny dziecka czy żałoba, dba się, aby wyjaśnić chrześcijański czy religijny sens tych wydarzeń. Ale trzeba iść dalej: rodzice chrześcijańscy niech się starają w życiu rodzinnym podejmować i prowadzić dalej formację, otrzymaną skądinąd w sposób metodyczny”¹⁵. Katechizm Kościoła Katolickiego podkreśla, że przywilejem, a zarazem zadaniem rodziców jest nie tylko przekazywanie życia fizycznego dzieciom, ale także ich wychowanie moralne i formacja duchowa. To rodzice są pierwszymi i najważniejszymi wychowawcami swoich dzieci. Oni – ze względu na szczególną więź łączącą ich ze swoimi dziećmi – odgrywają podstawową rolę w życiu duchowym i religijnym swoich pociech¹⁶.

Stwierdzenie powyższe daje cenne wskazanie dla formułowania odpowiedzi na często pojawiające się we współczesnej dyskusji społecznej pytanie o moment, w którym należy rozpocząć proces wychowania religijnego i o jego zakończenie. W *Liście do Rodzin* Jan Paweł II pisze: „Wszak normalnie każdy z nas w rodzinie przychodzi na świat, można więc powiedzieć, że rodzinie zawdzięcza sam fakt bycia człowiekiem”¹⁷. W środowisku rodzinnym dziecko przebywa pod opieką rodziców od urodzenia do samodzielności, oddziaływanie więc rodziców od pierwszych dni życia wpływa również na rozwój religijny.

Przedstawiony powyżej krótki rys najważniejszych myśli i nauczania Kościoła obejmującego kwestię wychowania religijnego, obowiązku, jaki spoczywa na rodzicach i innych instytucjach społecznych ukierunkowuje analizę współczesnej katechezy szkolnej dzieci przedszkolnych. Warto jednak jeszcze raz podkreślić, iż nauka religii w szkole jest jedynie uzupełnieniem katechezy w rodzinie i w parafii. Takie uzupełnienie dokonuje się także w duszpasterstwie dzieci, młodzieży i dorosłych. Dlatego możemy co najwyżej mówić, że nauka religii w szkole jest jednym z wielu elementów składowych całościowej posługi słowa w Kościele i formą pomocy rodzicom i rodzinie.

¹⁴ Por. Cz. Walesa, *Rozwój religijności człowieka*, t. 1, Lublin 2005, s. 217.

¹⁵ CT, 68.

¹⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 2221 (dalej: KKK).

¹⁷ Jan Paweł II, *List do rodzin*, 16.

Struktura i założenia *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*

Uwzględniając współczesne uwarunkowania społeczne oraz integralny rozwój dziecka, spójrzmy na zagadnienie troski o wychowanie religijne w kontekście nauki religii w oddziałach przedszkolnych. Naukę religii w przedszkolach reguluje *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach* (zmienione *Rozporządzeniem z dnia 30 czerwca 1999 r.*). Czytamy w nim między innymi: „§1. 1. W publicznych przedszkolach organizuje się, w ramach planu zajęć przedszkolnych, naukę religii na życzenie rodziców (opiekunów prawnych).

2. Życzenie, o którym mowa w ust. 1, jest wyrażane w najprostszej formie oświadczenia, które nie musi być ponawiane w kolejnym roku szkolnym, może natomiast zostać zmienione”¹⁸

W kolejnych paragrafach rozporządzenia znajdują się szczegółowe kwestie organizacji lekcji religii w przedszkolach i szkołach, dotyczące między innymi wymaganej minimalnej ilości uczniów dla utworzenia grupy (nie mniejszej niż siedmiu uczniów) oraz możliwości łączenia uczniów w grupy międzyoddziałowe lub międzyklasowe i prowadzenia zajęć w punktach katechetycznych pozaszkolnych (gdzie minimalna ilość uczniów dla utworzenia grupy to zgłoszenie trzech uczniów)¹⁹.

Reforma edukacji, prowadzona w Polsce w latach 2009–2012, zakłada zapewnienie lepszego dostępu najmłodszych dzieci do edukacji, głównie przez upowszechnienie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3–5 lat. Cel ten, według założeń, ma być w pełni osiągnięty przez wprowadzenie obowiązkowego wychowania przedszkolnego dla dzieci 5-letnich oraz stworzenie nowych form wychowania przedszkolnego. W roku szkolnym 2009/2010 oraz 2010/2011 pięcioletki miały prawo do edukacji przedszkolnej, natomiast od roku 2011/2012 wszystkie pięcioletki będą realizować obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne²⁰.

Wobec powyższych zmian konieczne było przeformułowanie programów nauki religii dla I i II etapu edukacyjnego. W tym celu przy Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski został powołany zespół,

¹⁸ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach*, Dz. U. 1992, nr 36, poz. 155 oraz *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych*, Dz. U. 1999, nr 67, poz. 753.

¹⁹ Por. tamże, (§2.1,2).

²⁰ Por. Z. Marciniak, *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego*, w: *Podstawa programowa z komentarzami*, t. 1, *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna*, Warszawa 2009, s. 14–15.

którego zadaniem była nowelizacja *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, jak i *Programu nauczania religii*. Aby proces edukacyjny dokonujący się w szkole przyniósł zamierzone skutki, potrzebne jest właściwe planowanie, opierające się na założeniu, że wychowanie i kształcenie w szkole powinno stanowić integralną całość, przy zachowaniu właściwej proporcji między przekazem informacji a oddziaływaniem wychowawczym i kształtowaniem umiejętności, wskazując jednocześnie na ucznia jako podmiot edukacji²¹. Wobec powyższego pojawia się pytanie czym jest *Podstawa programowa katechezy* i jaką rolę spełnia w programowaniu katechezy w Kościele i szkole polskiej? Ks. J. Szpet wskazuje, iż dokument ten stanowi „punkt odniesienia dla tworzonych programów, centralnie czy na terenie szkół, a zatwierdzanych przez władze kościelne i nadzór pedagogiczny”²². We wprowadzeniu do omawianego dokumentu czytamy: „adresatami *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* są przede wszystkim twórcy programów nauczania religii. Zadaniem takich programów będzie skonkretyzowanie założeń przyjętych w niniejszej *Podstawie* po to, aby katecheza wprowadzała w życie religijne (przedszkole), kierowała inicjacją w sakramenty pokuty, pojednania i Eucharystii (kl. 1-3), odsłaniała historię zbawienia (kl. 4-6), prowadziła do rozumnego wyznawania wiary i je wspierała (gimnazjum) i wreszcie umożliwiała dawanie świadectwa życia chrześcijańskiego (szkoły ponadgimnazjalne). Te same zadania oraz oczekiwania wiążą się z prowadzeniem katechezy osób znajdujących się w szczególnych sytuacjach (niepełnosprawnych i nieprzystosowanych)”²³. W *Podstawie programowej* z 2010 roku następuje rozszerzenie grona adresatów o katechetów, którzy znajdują w tym dokumencie jasne wymagania, jakie należy postawić uczniom oraz wskazówki dla własnych działań.

Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce określa, w oparciu o dokumenty katechetyczne i standardy szkolne, odpowiednie dla danego poziomu kształcenia zadania katechezy (DOK 85-86), jako zadania nauki religii „zmierzające do realizacji celów katechetycznych przez nauczyciela, materiały, podręczniki oraz inne pomoce naukowe”²⁴. Obok zadań nauki religii dokument wprowadza pojęcie celów katechetycznych, które określają, „czemu ma służyć nauczanie i wychowanie religijne na terenie szkoły”²⁵.

²¹ Por. J. Szpet, *Podstawa programowa katechezy*, w: *Wokół Podstawy programowej i Dyrektorium katechetycznego*, red. A. Bałoniak, Poznań 2001, s. 16; por. J. Szpet, *Przyszłość lekcji religii w polskiej szkole*, Poznań 2002, s.42.

²² Tamże, s. 26.

²³ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, s. 8-9; por. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 11.

²⁴ P. Tomasiak, *Terminologia w programach nauczania religii w szkole*, w: *Wokół Podstawy programowej...*, s. 12; por. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 13.

²⁵ Tamże, s. 12; por. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, s. 11.

Obok zadań i celów katechetycznych w sposób systematyczny ukazane są treści, określające podstawowe informacje, jakie powinny znaleźć się w programie nauki religii oraz osiągnięcia ucznia w zakresie wiadomości i umiejętności. Należy jednocześnie podkreślić, że *Podstawa programowa* z 2001 roku nie określała „osiągnięć w katechezie przedszkolnej i młodszego wieku szkolnego ze względu na większą potrzebę indywidualnego traktowania dziecka na tych etapach katechizacji”²⁶.

Różnica między *Podstawą programową z 2001 roku*, a *Podstawą programową z 2010 roku* polega na wprowadzeniu terminu „cele katechetyczne”. „Cele” są równoznaczne z wymaganiami ogólnymi, które określają ogólnie sformułowane efekty kształcenia religijnego. Zastąpiono również termin „osiągnięcia ucznia” pojęciem „treści – wymagania szczegółowe”. Zawiera się w tym pojęciu „katalog wiadomości oraz oczekiwanych umiejętności, jakie uczeń winien przyswoić i osiągnąć na danym etapie edukacyjnym”²⁷. Połączenie wiadomości i osiągnięć w jedną całość ma, według autorów dokumentu, uchronić przed popadnięciem w encyklopedyzm. Doświadczenie wielu nauczycieli religii mówi bowiem, że jest pewna grupa katechizowanych posiadających bardzo obszerną i usystematyzowaną wiedzę religijną, która niestety nie przekłada się na praktykę życia i doświadczenie religijne.

Podstawowe zadania i treści katechezy przedszkolnej według nowej *Podstawy programowej katechezy*

Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce z 2010 roku naukę religii dzieci przedszkolnych przedstawia w rozdziale I zatytułowanym *Wprowadzenie w życie religijne, Przedszkole*. Materiał opracowany został bez podziału na grupy wiekowe i obejmuje najpierw krótką charakterystykę dzieci w wieku przedszkolnym, wskazując na ich całościowy rozwój i potrzeby. Następnie wyliczone zostają następujące cele katechetyczne – wymagania ogólne:

- I. Codzienne doświadczenia i ich interpretacja w świetle wiary.
- II. Zainteresowanie tematyką religijną.
- III. Kontakt z Bogiem w modlitwie i liturgii.
- IV. Postawa społeczno – moralna²⁸.

Powyższe cele wskazują na potrzebę pomocy dziecku w odkrywaniu miłości Boga w jego codziennym życiu, poznawaniu otaczającego nas świata i wydarzeń w świetle wiary oraz w przyswojeniu pierwszych pojęć religijnych i tworzeniu właściwego obrazu Boga. Służyć ma temu wprowadzenie w poznanie

²⁶ *Tamże*.

²⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 13.

²⁸ *Tamże*, s. 17.

Pisma świętego, modlitwy oraz zwyczajów chrześcijańskich wpisanych w rok liturgiczny. Na tym etapie rozwoju dziecka istotne jest także kształtowanie właściwych postaw społecznych i moralnych, dokonujące się głównie przez budowanie systemu wartości, budzenie umiejętności rozróżniania dobra i zła. Realizacja tego celu następuje przez zapoznanie dziecka z przykazaniem miłości Boga i bliźniego oraz konsekwencjami niewypełnienia tegoż przykazania w życiu rodzinnym, społecznym i kościelnym²⁹. Wskazane wymagania ogólne stanowią właściwy fundament dla dalszej pracy katechetycznej i integralnego rozwoju wiary u dziecka. Odpowiadają im zawarte w dalszej części omawianego dokumentu zadania katechezy oraz związane z nimi zadania nauczyciela religii i treści – wymagania szczegółowe. Materiał tam zawarty posłuży do analizy poszczególnych obszarów wychowania religijnego dziecka i oddziaływania edukacyjnego na lekcjach religii, zwłaszcza wypełnienia ogólnych celów katechetycznych poprzez realizację wskazanych zadań.

Pierwszym zadaniem katechezy na etapie wychowania przedszkolnego jest „rozwijanie poznania wiary”³⁰. Dziecko na tym etapie życia charakteryzuje się bardzo intensywnym rozwojem fizycznym, intelektualnym, emocjonalnym, społeczno-moralnym oraz religijnym. Doświadczenie otaczającego go świata i obserwowanych wydarzeń, także religijnych, budzi właściwe zainteresowanie religijnością. Przejawia się to zwłaszcza przez wpływ rodziców, obserwowanie ich życia religijnego, opartego głównie na modlitwie i uczestnictwie w liturgii. Dziecko, poszukując wzorców do naśladowania, będzie budowało takie relacje z Bogiem, jakich doświadczyło w relacji do matki i ojca, tworząc jednocześnie swój obraz Boga. Wypełnienie zadania rozwijania poznania wiary powinno przejawiać się zatem w konkretnych działaniach nauczyciela religii, które niejako stymulują określone doświadczenie religijne. *Podstawa programowa katechezy* wymienia następujące zadania nauczyciela religii dla tego obszaru:

- tworzenie sytuacji wychowawczych umożliwiających doświadczenie miłości Boga i ich interpretację,
- wspólne odkrywanie piękna przyrody i otaczającego świata oraz Boga jako jego Dawcy,
- wspólne odkrywanie, kim jest Bóg, i pomoc w kształtowaniu Jego prawdziwego obrazu,
- tworzenie sytuacji wychowawczych sprzyjających odkrywaniu, że Bóg jest źródłem wartości i norm,
- pomoc w poznaniu Pisma Świętego jako słowa Boga,
- wspieranie wyjaśniania codziennego doświadczenia w świetle wiary³¹.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na terminy, które się pojawiły w zadaniach katechety, a mianowicie: tworzenie, wspólne odkrywanie, pomoc, wspieranie. Podkreślają bowiem charakter pracy, oddziaływania i relacji jaka

²⁹ Por. tamże.

³⁰ *Tamże*, s. 18.

³¹ *Tamże*.

ma towarzyszyć nauce religii na etapie przedszkolnym. Katecheta ma być przede wszystkim osobą towarzyszącą, wspierającą i motywującą do odkrywania Boga i doświadczeń religijnych. W szerszym kontekście możemy stwierdzić, że nauczyciel religii realizując to zadanie współdziała z rodzicami, choć może zdarzyć się również tak, że niejako „zastąpi rodziców”, „zrealizuje za rodziców” wprowadzenie dziecka w życie religijne. Zaniedbania w dziedzinie pierwszej inicjacji religijnej, o których wspomniano na początku niniejszego artykułu pozwalają na wysunięcie tezy o wspierającej, a nawet zastępczej roli nauczyciela religii. Dziecko bowiem w początkowej fazie rozwoju religijnego potrzebuje wsparcia dorosłych i bez ich pomocy nie jest w stanie poznać religijnych odniesień³². Właściwe oddziaływanie dorosłych na tym etapie życia dziecka związane jest również z poszukiwaniem autorytetów i kształtowaniem się u dziecka pewnego wzorca religijnego. Naturalną i najsilniejszą więzią emocjonalną jest więź łącząca rodziców z dzieckiem. Można to przedstawić w następujący sposób: panią nauczycielkę z przedszkola dziecko lubi, rodziców zaś kocha. Matka i ojciec są dla małego dziecka całym światem. Dzięki kontaktowi z rodzicami, zwłaszcza w początkowym etapie życia, dziecko nabywa coraz większego zaufania do siebie i własnych sił, a także do innych osób, na pierwszym jednak miejscu do matki i ojca³³. Wynika to niewątpliwie z zaufania, jakim dziecko darzy swoich rodziców, przez co stają się autorytetem i wzorcem, a ich osobiste świadectwo życia przyjmowane jest przez dzieci niejako automatycznie³⁴.

Szerzej na omawiane kwestie możemy spojrzeć przez pryzmat treści – wymagań szczegółowych, zestawionych w *Podstawie programowej katechezy*, a wskazujących na podstawowe wiadomości i umiejętności, jakie powinien posiadać uczeń, wychowanek przedszkola. Dla całościowego i przejrzystego zrozumienia zagadnienia warto skorzystać z zastosowanego w prezentowanym dokumencie układu tabelarycznego, który systematyzuje w sposób następujący wiadomości i umiejętności przypisane wcześniej wymienionym zadaniom nauczyciela religii w rozwijaniu poznania wiary³⁵:

Zadania nauczyciela religii	Treści – wymagania szczegółowe	
	Wiadomości	Umiejętności ucznia
Tworzenie sytuacji wychowawczych umożliwiających doświadczenie miłości Boga i ich interpretację.	Dobry Bóg kocha wszystkich ludzi. Wszyscy ludzie są dziećmi Boga.	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje znaki miłości Boga w odniesieniu do siebie i swoich najbliższych, – wyjaśnia, iż wszyscy ludzie są kochani przez Boga, – podaje przykłady miłości Boga do ludzi.

³² Por. H. Geiger, H. Donat, *Co wyrosnie z naszych dzieci?*, Warszawa 1979, s. 27.

³³ Por. Z. Marek, *Wychować do wiary*, Kraków 1996, s. 32.

³⁴ Por. H. Filipczuk, *Dlaczego rodzice?*, Warszawa 1996, s. 21.

³⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 18.

Zadania nauczyciela religii	Treści – wymagania szczegółowe	
	Wiadomości	Umiejętności ucznia
Wspólne odkrywanie piękna przyrody i otaczającego świata oraz Boga jako jego Dawcy.	Dary, które ludzie otrzymują od Boga. Przyroda jako dar Boga. Istnienie świata niematerialnego.	<ul style="list-style-type: none"> – opowiada o poszczególnych elementach przyrody jako darach Boga, – uwielbia Boga i dziękuje Mu za Jego dary, – wyjaśnia, dlaczego Bóg dał człowiekowi piękny świat, – dba o swoje zdrowie i życie jako dar Boga.
Wspólne odkrywanie, kim jest Bóg, i pomoc w kształtowaniu Jego prawdziwego obrazu.	Podstawowe pojęcia religijne: Bóg Ojciec, Jezus Chrystus, Duch Święty, Kościół, Maryja, święci, aniołowie, modlitwa.	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia swoimi słowami podstawowe pojęcia religijne (...) – pamięta, że Bóg kocha każdego człowieka, ale stawia mu wymagania i zaprasza do współpracy.
Tworzenie sytuacji wychowawczych sprzyjających odkrywaniu, że Bóg jest źródłem wartości i norm.	Wszyscy ochrzczeni jako rodzina dzieci Bożych.	<ul style="list-style-type: none"> – odnosi się do innych ludzi jak do swoich sióstr i braci, – w codziennych sytuacjach zachowuje się zgodnie z zasadami odpowiednimi dla ucznia Jezusa.
Pomoc w poznaniu Pisma Świętego jako słowa Boga.	Bóg, który dał człowiekowi Pismo Święte.	<ul style="list-style-type: none"> – odnosi się z szacunkiem do Pisma Świętego jako słowa Boga, – opowiada swoimi słowami o poznanych prostych tekstach biblijnych.
Wspieranie wyjaśniania codziennego doświadczenia w świetle wiary.	Bóg troszczy się o wszystkich ludzi.	<ul style="list-style-type: none"> – opowiada swoimi słowami o narodzinach Jezusa, Jego życiu i trosce o każdego człowieka, – w zrozumiały sposób mówi o miłości Boga do ludzi i podaje przykłady z codziennego życia.

Podkreślić należy fakt, iż poszczególne wiadomości stanowiące materiał pomocny dla rozwoju poznania wiary przez dziecko przedszkolne znajdują właściwe osadzenie w konkretnych czynnościach i umiejętnościach dziecka. Celem i zadaniem tego etapu katechetycznego jest przede wszystkim rozwijanie w dzieciach zdolności do przeżyć religijnych, kształtowanie postaw wynikających z Ewangelii, a nie merytoryczne i teoretyczne przekazywanie wiedzy³⁶. Ewaluacja zatem nauki religii będzie dokonywała się przez badanie określanych postaw i czynności dziecka, wyrażonych w następujący sposób: dziecko rozpoznaje, wyjaśnia, podaje przykłady, opowiada swoimi słowami, mówi o..., odnosi się do innych i pamięta. Wprowadzenie powyższych elementów gwarantuje właściwą aktywność intelektualną oraz psychospołeczną ucznia, co pozytywnie wzmacnia proces dydaktyczny i wychowawczy. Dziecko uczy się niejako poruszać w przestrzeni doświadczenia religijnego,

³⁶ Por. J. Stala, *Katecheza dziecka wieku przedszkolnego*, w: *Katechetyka szczegółowa*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 48.

zauważa bogactwo i potrzebę odczuwania wiary i Boga. Dlatego możemy stwierdzić, że szczególnie ważnym będzie budzenie w wychowanku poczucia obecności Boga, jako żywej osoby w życiu i świecie. Niezastąpione jest tutaj odpowiednie kształtowanie wyobraźni dziecka, chociażby przez czytanie lub opowiadanie fragmentów Pisma Świętego, które wpływa na tworzenie własnego obrazu Boga.

Kolejnym zadaniem katechezy przedszkolnej, wskazanym w *Podstawie programowej katechezy*, jest wychowanie liturgiczne. Wpisuje się ono w podstawowe zadania nauczyciela religii zmierzające do rozwijania umiejętności uważnego uczestnictwa we Mszy św. oraz ukazywania zwyczajów chrześcijańskich związanych z obchodami roku liturgicznego. Wiadomości, które nauczyciel prezentuje dzieciom w trakcie lekcji religii, skupić mają ich uwagę na Kościele jako szczególnym miejscu spotkania z Bogiem i zwyczajach związanych z Bożym Narodzeniem i Wielkanocą³⁷. Pamiętając o współczesnych problemach rodziców w kwestii praktyk religijnych, a co za tym idzie właściwego przykładu życia liturgicznego, podkreślić należy ważność powyższego etapu nauki religii. Tutaj bowiem dziecko może spotkać się z postawami, które samo już zna przez wychowanie w rodzinie, bądź też z doświadczeniem, którego dotąd było pozbawione. Warto dla pogłębienia tej kwestii odnieść się do analizy badawczej poczynionej przez Cz. Walesę, który opisuje ujmowanie rzeczywistości, świadomość religijną, modlitwę, udział w liturgii i uczucia towarzyszące dzieciom w kontekście naśladowania i oddziaływania wychowawczego rodziców³⁸. Zróżnicowanie dzieci w grupie przedszkolnej powoduje potrzebę umiejętnej pracy pedagogicznej, głównie taktu i takiego pokierowania myślami i zachowaniami dzieci, aby nie wywoływać postaw oceniania czy nawet odrzucenia. Pomocą w tym obszarze oddziaływania wychowawczego będzie przede wszystkim skupienie uwagi katechizowanych na zdobywaniu lub pogłębianiu odpowiednich postaw, gestów i zachowań liturgicznych. Dzięki temu dziecko w wieku przedszkolnym:

- potrafi wykonać podstawowe znaki czynione podczas Mszy Świętej,
- wyjaśnia swoimi słowami, dlaczego w kościele trzeba zachować się godnie i z szacunkiem,
- rozpoznaje podstawowe przedmioty znajdujące się w kościele (...),
- wyróżnia proste znaki religijne (...),
- włącza się z innymi w śpiew prostych pieśni liturgicznych,
- rozumie i wyjaśnia symbolikę krzyża jako znaku miłości Jezusa,
- wyjaśnia znaczenie symbolu światła,
- wykonuje proste ozdoby na Boże Narodzenie i Wielkanoc³⁹.

Szczególną rolę w wychowaniu liturgicznym odgrywa właściwy dobór metod dydaktycznych przez nauczyciela. Ważne jest umożliwienie dzieciom

³⁷ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 18-19.

³⁸ Por. Cz. Walesa, *dz. cyt.*, s. 173-217.

³⁹ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 18-19.

– poprzez zastosowanie ćwiczeń, metod pogłądowych oraz obserwacji i pokazu – doświadczenia bliskości miejsca, naczyń i przedmiotów liturgicznych. W ten sposób zastosowane środki dydaktyczne pobudzają wszystkie zmysły dziecka, wzmacniając tym samym proces zapamiętywania i pobudzając do integralnej aktywności człowieka. Współcześnie takie oddziaływanie na ucznia określa się w szkole jako zadanie edukacyjne polegające na wychowaniu kreatywnym, gdzie dziecko otwarte jest na nowe wrażenia, z wyobraźnią przełamuje stereotypy i schematy poznawcze, poszukuje samodzielnie, często w sposób innowacyjny⁴⁰.

Do istotnych zadań katechezy wskazanych w *Podstawie programowej katechezy* należy również formacja moralna dzieci przedszkolnych. Wychowanie i rozwój moralny wpisany jest także w założenia reformy edukacji, jako dążenie do tego, aby uczniowie „stawali się coraz bardziej samodzielni w dążeniu do dobra w jego wymiarze indywidualnym i społecznym, godząc umiejętnie dążenie do dobra własnego z dobrem innych, odpowiedzialność za siebie i odpowiedzialność za innych”⁴¹. Możemy stwierdzić za J. Piagetem i innymi badaczami, że dziecko posiada naturalną wiarę w sprawiedliwość „immanentną”, według której sankcja emanuje jakby z samej rzeczy i polega na przywróceniu stanu słusznego i autorytetu reguły. R. Vianello podkreśla także wartość połączenia i zależności wychowania z wiarą religijną, gdzie Bóg jest gwarantem sprawiedliwości poprzez naturę albo sam wynagradza i karze⁴². W wieku przedszkolnym zaczyna zarysowywać się w dziecku struktura sumienia, większa świadomość i odpowiedzialność za siebie i swoje czyny oraz ocena zachowań innych osób. Dlatego też w treściach nauki religii autorzy *Podstawy programowej katechezy* podkreślają potrzebę przekazania uczniom podstawowych wiadomości dotyczących przykazania miłości Boga i bliźniego, a także związku człowieka z Bogiem zapoczątkowanego w chrzcie świętym i wynikające z niego konsekwencje. Dzięki opanowaniu tych wiadomości dziecko powinno umieć:

- wyjaśnić swoimi słowami, co znaczy kochać Boga i bliźniego,
- rozróżniać przykłady zachowania godnego i niegodnego dziecka Bożego,
- podać przykłady dobrego zachowania,
- przestrzegać obowiązujących zasad religijnych,
- szanować starszych, biednych, chorych i cierpiących,
- współdziałać z rówieśnikami i być pomocnym⁴³.

Właściwe kształtowanie sumienia dziecka stanowi ważny element jego integralnego rozwoju i wymaga dużego zaangażowania nie tylko ze strony nauczyciela

⁴⁰ Por. M. Gogolik, *Kreacja sukcesem integralnego wychowania ucznia*, „Katecheza. Rodzina, parafia i szkoła”, 2010, s. 28.

⁴¹ Ministerstwo Edukacji Narodowej, *O reformie programowej. I etap edukacyjny – kształcenie zintegrowane*, Warszawa 1999, s. 12.

⁴² Por. Cz. Walesa, *dz. cyt.*, s. 214–215.

⁴³ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 19.

religii, ale przede wszystkim rodziców i duszpasterzy. Zachodzi bowiem obawa, że błędy w formowaniu sumienia, które mogą pojawić się na tym etapie życia człowieka, odbiją się negatywnie w życiu dorosłym i będą trudne do naprawienia. Pozytywny element wychowania moralnego dzieci stanowi przebywanie w grupie rówieśniczej, zwłaszcza działania budzące wrażliwość na potrzeby innych i wspierające zachowania prospołeczne, które jednocześnie pomagają w odwróceniu się od motywacji egocentrycznych i egoistycznych. Warto podkreślić ten fakt w kontekście obecnej tendencji do izolowania dzieci od rówieśników, dokonującego się np. przez zastąpienie wychowania przedszkolnego indywidualną opieką nad dzieckiem.

Kolejną, bardzo ważną płaszczyzną wychowania religijnego dziecka przedszkolnego, jest uczenie modlitwy. Podczas modlitwy najwyraźniej ujawnia się relacja człowieka do Boga, modlitwa jest też drogą rozwoju wiary. W postawie modlitwy wyrażamy swoje uczucia, swoją tożsamość i doświadczenie religijne. W Katechizmie Kościoła Katolickiego czytamy, że „modlitwa jest wzniesieniem duszy do Boga lub prośbą skierowaną do Niego o stosowne dobra” (KKK 2559), „modlitwa – czy zdajemy sobie z tego sprawę czy nie – jest spotkaniem Bożego i naszego pragnienia” (KKK 2561). To spotkanie ludzkiego pragnienia z Bożym ma swoje źródło w łasce Bożej i wewnętrznej motywacji człowieka. W wieku dziecięcym ważniejsze niż kształtowanie sprawności modlitwy jest właśnie budzenie właściwych czynników motywacyjnych. Dlatego zgodzić się trzeba z twierdzeniem Cz. Walesy, że „można być spokojnym o pomyślny rozwój religijności tego dziecka, które chce się modlić”⁴⁴. Odzwierciedleniem powyższego postulatu stają się wskazane w omawianym dokumencie zadania nauczyciela religii, treści katechezy i umiejętności, które powinien osiągnąć uczeń. Podstawowym zatem zadaniem katechezy wieku przedszkolnego będzie najpierw zbadanie na jakim poziomie motywacji i pragnienia modlitwy znajduje się dziecko, aby następnie wprowadzać je w żywą relację z Bogiem, inicjowanie i wspólne uczestniczenie w modlitwie dziękczynnej, uwielbienia, przeproszenia i prośby, a przede wszystkim kształtowanie w dziecku umiejętności modlitwy z najbliższymi, grupą rówieśniczą i wspólnotą Kościoła. Wiadomości zdobywane przez dzieci w obszarze wychowania do modlitwy w świetle *Podstawy programowej katechezy*, to głównie:

- ukazanie modlitwy jako rozmowy z Bogiem,
- przedstawienie podstawowych znaków i symboli religijnych, np. znak krzyża,
- zapoznanie z formułami modlitw np. „Amen”, „Aniele Boży”, „Ojcze nasz”, „Zdrowaś Maryjo”,
- ukazanie różnych form modlitwy, w których możemy dziękować, chwalić Boga, przepraszać i prosić.

Przekazanie powyższych treści katechezy prowadzić ma do kształtowania w dziecku odpowiednich postaw religijnych, charakteryzujących się tym, że dziecko przedszkolne:

⁴⁴ Cz. Walesa, *dz. cyt.*, s. 198.

- potrafi modlić się własnymi słowami, gestem, zabawą i wykonywanymi czynnościami,
- zna i rozmawia z Bogiem za pomocą prostych formuł modlitewnych, rozpoznaje je i stosuje przy tym odpowiednie znaki i gesty religijne,
- potrafi wyjaśnić, dlaczego dziecko potrzebuje się modlić,
- podaje dostrzegalne dary Boże jako motywy modlitwy uwielbienia i dziękczynienia, a także potrafi własnymi słowami dziękować Bogu, uwielbiać Go, przepraszać i prosić,
- chętnie modli się w grupie rówieśniczej śpiewem, gestami, zabawą, tańcem i pracą plastyczną⁴⁵.

Można jednoznacznie stwierdzić, że wskazane elementy wychowania do modlitwy dziecka przedszkolnego stanowią wypełnienie fundamentalnego celu tego etapu katechezy – rozwijania w nich zdolności do przeżyć religijnych i wprowadzania w ich codzienne życie doświadczenia religijnego. Jeżeli zatem w pierwszych latach życia dziecko nie widzi u rodziców i w rodzinie katolickiej postaw i potrzeby modlitwy, wyrażanych w słowach, znakach i gestach, to tym bardziej konieczne jest właściwe wykorzystanie nauki religii w wieku przedszkolnym.

Integralne wychowanie dziecka przedszkolnego obejmuje również obszar rozwoju społecznego. Rozwój ten wpisany jest przede wszystkim w życie i funkcjonowanie rodziny, a potem także różnych społeczności, w które wchodzi dziecko, np. przedszkole, grupa rówieśnicza, wspólnota eklezjalna. Podstawowym celem wychowania społecznego jest „wyrobienie w dziecku umiejętności nawiązywania i utrzymania poprawnych kontaktów z innymi dziećmi, dorosłymi i osobami niepełnosprawnymi”⁴⁶. Również katecheza wpisuje się w realizację tego zadania; w *Podstawie programowej katechezy* podkreśla się potrzebę odpowiedniego wychowania dziecka do życia wspólnotowego oraz wprowadzenie do misji. Takie oddziaływanie prowadzi do wzbudzenia w dziecku przedszkolnym poczucia przynależności do różnych społeczności, np. szkolnej, lokalnej (regionu, kraju) i religijnej oraz do rozwijania potrzeby współdziałania i osobistego zaangażowania w konkretną społeczność. Podczas lekcji religii w przedszkolu dokonuje się to poprzez realizację przez nauczyciela następujących zadań:

- kształtowanie podstawowych umiejętności społecznych,
- kształtowanie umiejętności uczestnictwa w życiu wspólnotowym,
- pomoc w pogłębianiu związku z życiem Kościoła,
- zachęcanie do codziennego włączenia się w misyjne dzieło Kościoła⁴⁷.

⁴⁵ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 19.

⁴⁶ M. Madej-Babula, *Edukacja zintegrowana w dialogu z wychowaniem religijnym*, Kraków 2006, s. 68.

⁴⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 20.

Zadania te realizowane są poprzez przekaz konkretnych wiadomości i kształtowanie odpowiednich umiejętności uczniów. Wśród nich autorzy *Podstawy programowej katechezy* uwzględniają przede wszystkim potrzebę przekazywania fundamentalnych treści na temat:

- równości wszystkich ludzi przed Bogiem,
- prawa Bożego, które opiera się na miłości i życiu wspólnotowym w Kościele,
- obowiązków wynikających z chrztu świętego i życia wspólnotowego,
- zadań misyjnych uczniów Chrystusa⁴⁸.

Wymienione treści katechezy mogą wydawać się zbyt trudne bądź nawet niezrozumiałe dla dzieci w wieku przedszkolnym, jednakże nie na samych wiadomościach należy się skupić, lecz na budzeniu i kształtowaniu właściwych postaw i umiejętności. Dlatego pewne uszczegółowienie znajdujemy w opisie umiejętności, jakie powinien posiadać uczeń po zajęciach katechetycznych. Należy do nich budzenie umiejętności:

- właściwego kontaktu z najbliższymi, rówieśnikami i dorosłymi,
- wspierania i pomocy międzyludzkiej wynikającej z faktu przynależności do wspólnoty dzieci Bożych,
- dostrzegania i wskazania przykładów działania na rzecz wspólnoty,
- wyjaśnienia postawy Jezusa troszczącego się o chorych, cierpiących i potrzebujących,
- wyjaśnienia, w jaki sposób dziecko może pomóc misjonarzom Jezusa⁴⁹.

Analiza powyższych zadań katechezy, zadań nauczyciela religii, treści – wymagań szczegółowych zawartych w nowej *Podstawie programowej katechezy* oraz charakterystyka aktualnych problemów i sytuacji społecznych ukazuje wyjątkowość i ważność posługi katechetycznej na etapie wychowywania przedszkolnego. Warto jednak podkreślić, iż omawiany dokument – obok wyliczenia podstawowych elementów wychowania religijnego, zadań i treści katechezy – zwraca również uwagę na potrzebę stworzenia odpowiednich warunków zewnętrznych do pracy katechetycznej, takich jak:

- wydzielenie kąciaka religijnego w pomieszczeniach przedszkolnych, który będzie wyposażony w odpowiednie znaki, symbole religijne, obrazy, Pismo święte itp.,
- wprowadzenie podczas nauki religii metod aktywizujących, opartych głównie na grach, zabawach, ćwiczeniach, piosenkach oraz urozmaicenie środków dydaktycznych,
- nawiązanie odpowiedniego kontaktu z rodzicami lub opiekunami dzieci, w celu zdobycia podstawowej wiedzy o dotychczasowym wychowaniu religijnym dziecka w rodzinie oraz przekazywania właściwej informacji o rozwoju religijnym ucznia,
- włączenie się w proces wychowania dziecka dokonujący się w działaniach pedagogicznych placówki przedszkolnej (obserwacja służąca poznaniu

⁴⁸ Por. tamże, s. 20.

⁴⁹ Por. tamże, s. 20.

możliwości i potrzeb rozwojowych wychowanka, gotowości podjęcia nauki w szkole)⁵⁰.

Warto zwrócić uwagę na dwa ostatnie z wymienionych wskazań, które w *Podstawie programowej katechezy* znajdują swoje rozwinięcie w kolejnych punktach odnoszących się do korelacji nauczania religii z wychowaniem przedszkolnym oraz współpracy środowisk wychowawczych⁵¹. Ukazują one integralność procesu wychowawczego, dokonującego się w placówce przedszkolnej oraz w rodzinie i wspólnocie religijnej.

Wracając myślą do wskazanych na początku artykułu współczesnych problemów związanych z wychowaniem religijnym dzieci, nie zawsze korzystnym oddziaływaniem rodziców i rodziny, i spoglądając na troskę wspólnoty Kościoła możemy wzbudzić w sobie nadzieję, że właściwa współpraca rodziny, państwa i Kościoła służyła będzie dzieciom teraz i w ich dorosłym życiu.

Literatura

- Filipczuk H., *Dlaczego rodzice?*, Warszawa 1996.
- Geiger H., Donat H., *Co wyrosnie z naszych dzieci?*, Warszawa 1979.
- Gliwińska K., *Chrzcić czy nie chrzcić*, www.edziecko.pl/rodzice/ (odczyt z dn. 17 lutego 2011).
- Gogolik M., *Kreacja sukcesem integralnego wychowania ucznia*, „Katecheza. Rodzina, parafia i szkoła” 2010.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae*, w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, cz. 2, Warszawa 1985.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, Wrocław 1981.
- Jan Paweł II, *List do rodzin*, Wrocław 1994.
- Karta Praw Rodziny*, www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/karta.html (odczyt z dn. 2. lutego 2011).
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010.
- Kwaśniewski T., *Czy mam ochrzcić dziecko, chociaż jestem niewierząca?*, www.wyborcza.pl/1,76842,4682028.html (odczyt z dn. 15 lutego 2011).
- Madej-Babula M., *Edukacja zintegrowana w dialogu z wychowaniem religijnym*, Kraków 2006.
- Marciniak Z., *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego*, w: *Podstawa programowa z komentarzami, t. 1, Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna*, Warszawa 2009.
- Marek Z., *Wychować do wiary*, Kraków 1996.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, *O reformie programowej. I etap edukacyjny – kształcenie zintegrowane*, Warszawa 1999.

⁵⁰ Por. tamże, s. 20-21.

⁵¹ Por. tamże, s. 21-25.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach*, Dz. U. 1992, nr 36, poz. 155.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych*, Dz. U. 1999, nr 67, poz. 753.
- Sbolewski Z., *Laboratorium wiary, Wychowanie religijne*, „Nasz Dziennik” z dn. 06. lipca 2007.
- Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim Gravissimum educationis*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986.
- Stala J., *Katecheza dziecka wieku przedszkolnego*, w: *Katechetyka szczegółowa*, red. J. Stala, Tarnów 2003.
- Szpet J., *Podstawa programowa katechezy*, w: *Wokół Podstawy programowej i Dyrektorium katechetycznego*, red. A. Bałoniak, Poznań 2001.
- Szpet J., *Przyszłość lekcji religii w polskiej szkole*, Poznań 2002.
- Szwechłowicz J., *Chrzcić czy nie chrzcić?*, www.kafeteria.pl/przykawie/forum (odczyt z dn. 17 lutego 2011).
- Tomasik P., *Terminologia w programach nauczania religii w szkole*, w: *Wokół Podstawy programowej i Dyrektorium katechetycznego*, red. A. Bałoniak, Poznań 2001.
- Walesa Cz., *Rozwój religijności człowieka*, t. 1, Lublin 2005.
- Wychowanie*, w: Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009.

Religious education of preschool children in the light of the new Catechetical Curriculum of the Catholic Church in Poland

Summary

The presence of Religious Education in Polish schools for the past twenty years often arouses various discussions among Polish society. At the same time it uncovers the image of a modern family, religious education of children, parents' authority and their personal religious experiences. A lot of teachers of Religion and priests point to the negligence in the early religious education of children as parents tend to shift this duty on teachers of Religion and Religious Education at school. This is reflected by the fact that a great deal of children coming to a kindergarten or school hear about God and the Faith for the first time.

All the above mentioned facts lead to the questions: 'What does it mean to educate children religiously?' 'Who is responsible for this duty and when should it be started?' Those who seek the answers may find useful the analysis of the new Catechetical Curriculum of the Catholic Church in Poland of 2010.

Keywords: catechesis, Catechetical Curriculum of the Catholic Church in Poland, child, child's faith development, child's prayer, liturgical education, moral formation, parents as religious educators, religious education, religious lessons, teaching of religion in the kindergarten.